

Tomasz Gałkowski

"I beni temporali della Chiesa", Milano 1997 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 42/1-2, 266-270

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dysertacja doktorska Z. Małczewskiego ukazuje obecność Polaków i Polonii w Rio de Janeiro w jej historycznie uwarunkowanych formach i wymiarach. Jest to pierwsze opracowanie z zakresu problematyki emigracji miejskiej w Brazylii, gdyż Polonia latynoamerykańska była w przewyższającej mierze grupą rolniczą, co sprawiło, że zagadnienie grup osiadłych w miastach umykało na ogół uwadze dotychczasowych badaczy. Prezentowana monografia, oparta na solidnych podstawach źródłowych i obfitej literaturze przedmiotu, stanowi pozycję wnoszącą nowe wartości do wiedzy historycznej. Dzięki walorom językowym, przystępnej formie, barwnej i ciekawej narracji, wzbogaconej fotografiami opisywanych miejsc i wydarzeń, jest lekturą adresowaną nie tylko do profesjonalnych badaczy dziejów polskiej emigracji, ale z przekonaniem można ją polecić również czytelnikom, którzy pasjonują się poznawaniem dziejów polskiego narodu.

ks. Andrzej Orczykowski SChr

**Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico (a cura)
I beni temporali della Chiesa
Quaderni della MENDOLA, Glossa, Milano 1997, ss. 199.**

Omawiana publikacja jest zbiorem referatów wygłoszonych podczas XXII spotkania studyjnego Włoskiej Grupy Wykładowców Prawa Kanonicznego (*Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico*), które odbyło się w Passo della Mendola w dniach 3-7 lipca 1995 roku. Zbierający się na spotkaniach profesorowie prawa kanonicznego realizują w ten sposób program rozpoczęty w 1984, który stawia sobie za cel pogłębienie tematów zawartych w różnych księgach Kodeksu Prawa Kanonicznego. Od 1992 roku akta spotkań publikowane są w utworzonej w tym celu serii *Quaderni della Mendola*, których numer 4 poświęcony jest tematyce związanej z dobrami doczesnymi Kościoła. Wcześniejsze referaty profesorów były dotychczas drukowane w różnych czasopiśmiech, których bibliografia podana jest na stronach 197-198 obecnej publikacji. Dotychczasowe pierwsze trzy numeru *Quaderni della Mendola* zawierały tematykę poruszaną podczas XIX-XXI spotkania: Nauczycielskie zadanie Kościoła w 1992 (XIX: *La funzione di insegnare della Chiesa*, Milano 1994); Uświęcające zadanie Kościoła w 1993 (XX: *La funzione di santificare della Chiesa*, Milano 1993); Małżeństwo i dyscyplina kościelna w 1994 (XXI: *Matrimonio e disciplina ecclesiastica*, Milano 1996).

Tom czwarty serii dotyczący dóbr doczesnych Kościoła podejmuje tematykę poświęconą tym normatywnym aspektom kodeksowym, które odpowiadają typowym problemom, i z którymi spotykają się wykładowcy prawa kanonicznego na wydzia-

łach teologicznych, w seminariach oraz ci, którym zostało powierzone zadanie administracji dobrami doczesnymi. Określenie adresatów, do których skierowane są referaty ukazuje, że problematyka w nich poruszana jest traktowana wybiórczo gdyż chodzi raczej o bardziej praktyczne niż teoretyczne podejście do prezentowanych zagadnień. Wskazuje na to także fakt, że autorzy odwołują się do norm wydanych przez Konferencję Episkopatu Włoch, do norm państwowych w materii dóbr oraz do norm konkordatowych.

Trudno jest omówić całość publikacji ze względu na to, że jest to zbiór niezależnych między sobą referatów. Nie znaczy to jednak, że nie można zwrócić uwagi na niektóre punkty wspólne zamieszczonych artykułów. Rzeczą godną uwagi jest otwarte wejście w polemikę autorów referatów z innymi autorami prezentującymi odmienne zdanie (por. np. s. 143; 148). To podejście jednocześnie prowokuje do dalszych poszukiwań w danym temacie w celu jak najlepszego zinterpretowania danej normy i jej należytego zastosowania. Inną zaletą takiego spotkania i następującej po nim publikacji jest fakt, że autorzy przy omawianiu tematów mają na uwadze zaplecze doktrynalne, które jest przez nich konsekwentnie przedstawiane, a znajduje się u podstaw zrozumienia problematyki związanej z własnością i administrowaniem dóbr w Kościele. Następnym punktem zbliżenia pomiędzy różnymi referatami jest potraktowanie zagadnień w sposób wybiórczy pomimo ogólnie sformułowanego tematu wystąpienia. Wbrew temu co zostało napisane we wprowadzeniu (por. s. 7), że spotkanie było poświęcone studium księgi V KPK autorzy odwołują się do innych ksiąg kodeksowych, co jest zrozumiałe, podejmują problematykę związaną z administracją dóbr doczesnych w instytucjach życia konsekrowanego i stowarzyszeniach życia apostołskiego (ks. II) oraz kwestie dotyczące instytutu utrzymania duchownych zgodnie z obowiązującymi przepisami włoskimi.

Publikację rozpoczyna V. De Paolis artykułem poświęconym dwóm szczegółowym problemom z kanonów wstępnych do ks. V, w których znajdują się podstawowe kwestie dotyczące dóbr doczesnych Kościoła (*I beni temporalis della Chiesa. Canonis preeliminari (cann. 1254 –1258) e due questioni fondamentali*). Autor zajmuje się: kryteriami, którymi inspirowała się grupa przygotowująca ks. V podczas procesu rewizji KPK oraz pojęciem dobra kościelnego, które pomimo definicji zawartej w kan. 1257 §2 wprowadza pewne niejasności związane z podziałem na osoby prawne publiczne i prywatne, a co się z tym wiąże chęcią rozróżnienia pomiędzy *bonum ecclesiasticum* a *bonum ecclesiale*. Rozważania autora przeprowadzane są w oparciu o cele i wymiar eklezjalny dóbr oraz w relacji do podmiotów ich posiadania. Dobra osób prawnych publicznych są dobrami kościelnymi (*bonum ecclesiasticum*), natomiast dobra osób prawnych prywatnych nimi nie są, co nie odbiera im jednak charakteru eklezjalności ze względu na to, że i te osoby są podmiotami praw i obowiązków skierowanymi do celu odpowiadającego misji Kościoła, chociaż nie działają *nomine Ecclesiae*.

Ich dobra są więc dobrami kościelnymi jako *bonum ecclesiale* i dlatego Kościół posiada w stosunku do nich zadanie czuwania i opieki, aby zostały wykorzystane zgodnie z celami Kościoła. Autor wyraźnie więc broni jednoznacznie precyzyjnego i technicznie określonego terminu *bonum ecclesiasticum*. Chętnych szerszego opracowania tematu związanego z dobrami doczesnymi Autor odsyła do swojej książki wydanej w jęz. włoskim (por. przyp. 19).

Autor drugiego referatu, Luis Navarro (*L'acquisto dei beni ecclesiastici*) spośród szerokiej tematyki poświęconej sposobom nabywania dóbr w Kościele dokonuje unifikacji wokół tematyki finansowania Kościoła w jej zasadach (prawo Kościoła do wymagania od wiernych dóbr w celu prowadzenia swojej misji; prawo –obowiązek wiernych przeznaczenia swoich dóbr zgodnie z celami i naturą Kościoła) i sposobach aplikujących te zasady w oparciu o prawo powszechne i partykularne. Pośród sposobów utrzymania działalności Kościoła mamy przedstawiony w relacji włoski i hiszpański system przeznaczenia dóbr na cele charytatywne i społeczne w oparciu o umowę pomiędzy państwem i Kościołem. W perspektywie prawnej nie są to jednak podatki kościelne. Ich charakterystyczną cechą jest pozostawienie płacącemu wolnej decyzji przeznaczenia części podatku na działalność Kościoła bez jednoczesnego wzrostu podatku płaconego państwu. Autor konkluduje swoją relację podkreślając, że wszelkie sposoby związane z zaspokajaniem wydatków na działalność Kościoła wymagają: postępowania zgodnego z kryteriami kodeksowymi i magisterium Kościoła oraz nieustannej formacji zmierzającej do poszanowania tejże działalności.

Angelo Vizzarri w referacie poświęconym zarządzaniu dobrami (*L'amministrazione dei beni*) (*ecclesiastici*) wyrusza od pojęcia zarządu oraz określenia zarządców dobrami. Koncentruje swoje rozważania wokół rozumienia zarządzania zwyczajnego i nadzwyczajnego ze szczególnym odniesieniem do instytucji alienacji i dzierżawy. Na początku swojego artykułu Autor powołując się na stwierdzenie V. Rovera, zarząd dobrami określa jako całość aktów i działań, które dokonywane są w stosunku do dobra lub całości dóbr w celu ich nabycia, troski o ich zachowanie, otrzymania dochodów i alienacji (por. s. 71). Takie sformułowanie może budzić wiele wątpliwości ponieważ kan. 1254 § 1 wyraźnie odróżnia cztery zakresy podejścia do dóbr doczesnych: nabywanie, posiadanie, zarządzanie i alienowanie. Także wyróżnienie osobnego tytułu poświęconego alienacji (tytuł III, ks. V) nie wskazuje na traktowanie alienacji jako formy zarządzania dobrami. Alienacja nie mieści się w obrębie zarządzania lecz jest odrębną działalnością gdyż w niej, inaczej niż przy zarządzaniu, osoba pozbywa się tego, co przez przeznaczenie dóbr należy do jej stałego majątku. Nie należy więc nawet do form administracji nadzwyczajnej.

Referat czwarty zatytułowany jest *Pie volontà pie fondazioni*. Autor, Luigi Trivero, przedstawia koncepcję pobożnego zapisu i pobożnej fundacji w ujęciu prawa kanonicznego oraz przepisów prawa włoskiego. Problematyka przedstawiona jest w spo-

sób interesujący przede wszystkim ze względu na odniesienie do państwowego porządku prawnego i uznania przez niego fundacji autonomicznych oraz jego prawa kontroli w stosunku do zarządu tymi fundacjami, których kanoniczna osobowość prawna nie została uznana przez prawo państwowe.

Mario Marchesi, autor referatu *La Santa Sede e i beni ecclesistici* analizuje problematykę związaną z tytułem prawnym Stolicy Apostolskiej i organami kontroli w stosunku do dóbr doczesnych. Na uwagę zasługuje polemika autora z L. Chiappetta odnośnie do stwierdzenia zasady, że Kościół powszechny jest podmiotem prawnym dóbr doczesnych. Zdaniem autora z punktu widzenia teoretycznego taka konstrukcja zasady nie odpowiada zasadzie prawnej wyrażonej w kan. 1254 § 1 i uszczegółowionej w kan. 1255. Następnie autor omawia te akty prawne dotyczące dóbr doczesnych, w stosunku do których wymagane jest zezwolenie Stolicy Apostolskiej.

Paolo Urso, *La Chiesa particolare e la parrocchia come soggetti dell'amministrazione di beni temporalis* omawia, w oparciu o normy kodeksowe i konkordatowe, wybrane zagadnienia związane z podmiotami dóbr w Kościele ale mówiąc o Kościele partykularnym ma na myśli tylko diecezję, nie czyniąc żadnego odniesienia do innych organizacji Kościoła zrównanych z diecezją (por. kan. 368). Uwagę Autora skupiają dwa zagadnienia: podmiotowość prawna diecezji i parafii w KPK i prawodawstwie włoskim oraz zarządca dobrami w diecezji i parafii. Tekst referatu zawiera kilka kwestii podniesionych przez autora: czy biskup diec. przewodniczy radzie ds. ekonomicznych, czy jest jej członkiem, czy może delegować osobę świecką?; czy ekonom powinien należeć do tejże rady i jaką pełni w niej funkcję?; jaki jest stosunek pomiędzy radą ds. ekonomicznych i kolegium konsultorów?; co należałoby uczynić gdy do podjęcia aktu prawnego wymagana jest zgoda kolegium konsultorów i rady ds. ekonomicznych i gdy jeden z tych organów jej nie wyraża? Rozwiązania praktyczne niektórych kwestii przez Włoską Konferencję Episkopatu nie odbierają możliwości zastanowienia się nad tymi problemami. Zaslugą autora jest dostrzeżenie tych problemów.

Jose Luis Gutiérrez, *Gli istituti di Vita Consacrata e le Società di Vita Apostolica come soggetti dell'amministrazione di beni temporalis*, podejmuje tematykę związaną z podmiotami dóbr doczesnych jakimi są Instytuty Życia Konsekwowanego i Stowarzyszenia Życia Apostolskiego. Autor przedstawiając racje, dla których wymagane jest specjalne podejście do kwestii związanych z dobrami doczesnymi w odniesieniu do w/w instytucji zwraca uwagę na parafie i inne dzieła diecezjalne powierzone instytutom zakonnym i stowarzyszeniom życia apostolskiego. Szkoda tylko, że tej sprawie nie poświęcił więcej miejsca zaznaczając jedynie kilka kwestii, które mogą rodzić pytania.

Ostatni referat autorstwa Carlo Redaelli, *Il sostentamento del clero* przedstawiony jest w perspektywie sytuacji duchownych we Włoszech w oparciu o konkordat z 1984 roku i przepisy z 1985 roku. Nie są to więc rozważania teoretyczne w oparciu

o normy kodeksowe, co nie znaczy, że do nich się nie odwołują. Autor dokonuje rozważań w oparciu o dwie kategorie: utrzymanie duchownych (*sustentatio* z kan. 1274 § 1) i wynagrodzenie (*remuneratio* z kan. 281 §1). Wyjaśnienie tych koncepcji pomaga w aplikowaniu obowiązujących norm ukazując jednocześnie kierunki rozwoju i ewentualnych modyfikacji. Autor podejmuje kwestie związane z podmiotami podlegającymi instytucji utrzymania duchownych oraz z jej (nie) wyłącznością w obrębie diecezji. Ostatnią część stanowią rozważania praktyczne związane z systemem utrzymania duchownych we Włoszech.

Publikacja serii *Quaderni della Mendola* jest charakterystyczna dla tomu zbierającego różne, niezależne od siebie sprawozdania. Oddać trzeba organizatorom spotkań, że problemy poruszane w referatach nie powtarzają się w kolejnych opracowaniach. Zaletą publikacji jest to, że skierowana jest ona do dobrze określonej grupy osób mających na co dzień praktyczny kontakt ze sprawami dóbr doczesnych w Kościele. Zakreślenie szerszego kręgu adresatów może przyczyniłoby się do zrozumienia wśród wiernych potrzeby, sposobów nabywania i administracji dóbr doczesnych w Kościele. Z drugiej strony pozostaje mieć nadzieję, że publikacja pozwoli rozwinąć w Kościołach partykularnych i w parafiach organizacje współodpowiedzialności za dobra Kościoła. Jest ona także wyzwaniem do coraz większego precyzowania kwestii, które przedstawiono w formie pytań i niedokończonych wypowiedzi.

O. Tomasz Gałkowski, C.P.

**Wojciech Góralski, Zawarcie małżeństwa konkordatowego w Polsce,
Wydawnictwo Akademii Teologii Katolickiej Warszawa 1998, ss.183.**

W roku 1998 Polska dołączyła do państw, które kwestię zawierania małżeństwa regulują na drodze konkordatowej. Uznano bowiem za zdarzenie cywilnoprawne akt zawarcia małżeństwa wyznaniowego, odpowiadający określonym warunkom. Spełnione tym zostały potrzeby i oczekiwania dużej grupy naszego społeczeństwa. Wejście w życie umowy konkordatowej spowodowało konieczność dokonania niezbędnych zmian w prawie polskim, zarówno państwowym jak i kanonicznym. Zostały one wprowadzone między innymi w ustawie Sejmu z 24.07.1998 r., a także instrukcji Konferencji Episkopatu Polski z dnia 22.10.1998 r.

Problematyka, związana z zawieraniem małżeństwa konkordatowego w naszym kraju, jest przedmiotem rozważań, zawartych w najnowszej książce ks. prof. dr hab. Wojciecha Góralskiego. Autor, dziekan Wydziału Nauk Prawnych – Prawa i Prawa Kanonicznego Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie należy do grona wybitnych specjalistów w dziedzinie prawa małżeńskiego. Omawiana pozycja jest adreso-